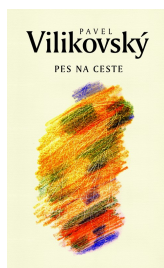

Pavel Vilikovský

Pes na ceste

SLOVART, Bratislava, 2024

• 94

Jack London

- Milosrdenstvo nie je kosť, ktorú hodíme psovi, ale kosť, o ktorú sa so psom podelíme.

• 42

Takmer všetky miesta, ktoré sa mi podarilo navštíviť, sú krásne, no niektoré sú ešte krajšie. Na takých miestach človek stratí svoje pozemské súradnice, ba pri troche šťastia uverí, že život je dar. Pocit je prenikavý, ale krátky; po chvíli sa vlejete späť do džbána vlastného smrteľného tela.

• 60

Slovenský spisovateľ hovorí buď opatrne, zahriaknuto, akoby odpovedal v škole pri tabuli, alebo huláka ako v krčme, a ja som si kládol za cieľ pomôcť mu nájsť prirodzený tón. Týkalo sa to, pravdaže, predovšetkým začínajúcich autorov, lebo zrelému slovenskému spisovateľovi už niet pomoci. Hudie si svoje, stále dookola, presvedčený, že keď sa mu píše ľahko, našiel vlastný hlas. A ľahko sa mu píše iba preto, že vôbec nepočúva, čo mu vravia téma a jazyk, počúva iba sám seba. Lenže bez tých dvoch ďalších hlasov autor razí z textu ako lacná voňavka. Dobrý text spieva trojhlasne.

• 68

(...) Mohol by som (...) porozprávať o mimoriadnej schôdzi celej katedry, študentov i učiteľov, na ktorej sa riešil prípad istej poslucháčky štvrtého ročníka. My prvoročníci sme ju ani nepoznali, ale pre výstrahu sme sa na tribunáli museli zúčastniť. Pred tribunálom však nestála nešťastnica, ktorá sa zaľúbila do mladého švajčiarskeho lekára a on sa ju v mene lásky pokúsil previezť v kufri auta na Západ – tá kdesi vo vyšetrovacej väzbe čakala na riadny socialistický súd. Nie, učitelia a poslucháči katedry germánskych jazykov súdili sami seba, svoju vlastnú slepotu. Márne nás v Reportáži spod šibenice, ktorá patrila do povinného školského čítania, Július Fučík vyzýval, aby sme bdeli, germanisti veru bdeli neboli, a tak nastalo všeobecné pokánie. Kajal sa vedúci katedry (na tej schôdzi ním bol naposledy), že už na prijímacích pohovoroch neodhalil protisocialistické zameranie dcéry z meštiackej rodiny a prižmúril oko nad jej triednym pôvodom. Nevarovala ho ani skutočnosť, že sa doma zhovárali možno prešpuráckou a kuchynskou, ale predsa nemčinou – naopak, prirátal jej tú jazykovú zbehlosť k dobru, veď väčšina uchádzačov nevedela po nemecky ani plynne jachtať. Kajali sa aj jej spolužiaci, napospol členovia Československého zväzu mládeže, ktorý v tomto prípade žalostne zlyhal. Oni tiež odvracali zrak a privierali oči nad jej buržoáznymi manierami. Nepripisovali význam obdivu, s akým si pozerala modely v nemeckom módnom časopise Burda, nič im nenapovedali jej namaľované nechty ani ktovieodkiaľ (švajčiarsky milenec?) splašené západné svetríky a vzorkované pančuchy. K bdelosti ich neprebralo ani to, že si v predajni zahraničnej tlače dávala odložiť piatkové vydanie denníka rakúskej komunistickej strany Volksstimme, v ktorom vychádzal týždenný program rakúskej televízie. Dokonca ho na požiadanie odpisovala na stroji aj pre kolegov, hoci na schôdzi sa k odberu nepriznal ani

jeden z nich. Kam sa len podela ich zväzacka ostražitosť? Keby boli zavrhlí falošné kamarátstvo a včas upozornili zodpovedné orgány na fakulte...

Áno, o tom to celé bolo. Kajali sa, že spolužiačku neudali, a my ostatní sme si mali odniesť morálne ponaučenie, že musíme byť bdelí a udávať. Nik nahlas nepoložil otázku, čo vlastne mali udať, veď načerveno nalakované nechty neboli trestným činom ani za socializmu, a taká osprostená od lásky, aby sa im zdôverila so zamýšľaným útekem, nešťastnica hádam nebola. No aj tak ešte obišli dobre, vinníčka i jej spolužiaci, lebo ju budú súdiť iba za nedovolené opustenie republiky (§ 95 – odňatie slobody na jeden až päť rokov). O desať rokov skôr by jej iste prišli aj vyzvedačstvo (§ 88 – odňatie slobody na desať až dvadsaťpäť rokov) a pri najmenšom z niektorých vytýpaných kolegov by boli spravili spolupáchateľov (kto sa na uvedený čin s niekým spolčí, potresce sa odňatím slobody na päť až dvanásť rokov).

• 91

Aldous Huxley

- Zážitok nie je to, čo sa nám stalo, ale to, čo s tým urobíme.

• 92

Ernest Hemingway

- Z vecí, ktoré sa stali, a z vecí, ako sú, a zo všetkého, čo viete, a všetkého, čo nemôžete vedieť, vytvoríte svojím výmyslom niečo, čo nie je zobrazením, ale celou novou vecou, pravdivejšou ako čokoľvek pravdivé a živé, a vy tomu vdýchnete život, a ak to spravíte dostatočne dobre, obdaríte to nesmrteľnosťou.

• 93

Skutočnosť i pravda sa povalujú všade naokolo a na umelcoch je obdivuhodná iba tá odvaha alebo bezočivosť, že zodvihnú jednu triesočku a trúfnu si jej dať to meno.

• 94

dirigent Lorin Maazel

- V hudbe nehľadám dokonalosť, ale vášeň.

• 95

(...) Ktorý slabý charakter si už prizná, že je slabý charakter? Na to predsa treba veľkú silu charakteru, to si vyžaduje silného, výnimočného človeka. Lenže kto je naozaj presvedčený, kto raz vie, že trpí rovnakými hriechmi ako jeho blížny, bude sa zaoberať brvnom vo svojom oku a na siahovicu v oku blížneho sa vykašle. Prinajmenšom ho, ak si zachoval čo len dva-tri stavce morálnej chrbtice, nepôjde udávať za zločin, ktorého sa sám dopúšťa. Pokiaľ, pravda, nie je umelec. Lebo nezáleží na tom, aký je umelec sám lotor, hlavné je, že lotrovinu presvedčivo odhalí a odsúdi vo svojom diele.

• 98

(...) Či sú hodní lásky, tým si Slováci hlavu nelámu a nejavia ani veľkú ochotu pohnúť pre to prstom. Zato každým náhodným úspechom Slováka v cudzine sa opájajú, akoby na ňom mali osobnú zásluhu, a hoci doma raz-dva uprú slovenskosť aj bačovi, ak im jeho názory nevoňajú, silou-mocou pchajú do slovenského košiara každú čo len trochu chýrnu zahraničnú ovečku. Ovečku so zlatým zvoncom. Paul Newman, Steve McQueen, Andy Warhol, kozmonaut Eugen Cernan... beda každému, komu zaňuchajú v cievach kvapôčku slovenskej krvi, a keby aj náhodou bola židovská či rusínska, nič to. Ochotne ju znárodnia. Čo na tom, že keby dotyční boli naozaj Slováci a žili na Slovensku, nikdy by sa nestali tým, čím sú? O tom naši národní upíri neuvažujú, oni radšej chodia na hotové. Pasú po vyberanej, takpovediac modrej krvi a stačí im aj kvapka, len keď má slovenskú príchuť.

• 100

(...) Ak majú (...) Slováci ako národ na niečo talent, je to bedákanie. Nemyslím takých, čo sa naozaj ocitli v mizérii, či už hmotnej, alebo duševnej, tí na bedákanie nemajú čas ani silu. Právě bedákanie je falošné,

vyžaduje si určitý komfort, hrejivé vedomie, že čerta na stenu iba maľujeme – ale tak zručne, že ho všetci považujú za ozajstného. V tom sa bedákajúci myli, ale zato nič, veď aj ľútosť, ktorú prejavuje poslucháč, je falošná. Už sa nevie dočkať, kedy úbožiak zmĺkne, aby ho tromfol vlastným bedákaním, a keď sa tie preteky v bedákaní skončia a obaja sa vybedákajú do sýtosti, spokojne sa rozídu. Slováci sú, to je známe, pobožný národ, a čo môže byť kresťanskejšie ako chvastať sa svojím krížom? Keby bedákanie, tento náš národný šport, zaradili medzi olympijské disciplíny, medailu – a možno hneď zlatú – by sme mali istú.

• 108

(...) Bola to skromnosť, ktorá očakáva, že ju Pán Boh odmení, a keď ten pridlho otáľa, nazbieraná trpkosť občas vybúši na povrch.

• 114

Nikdy som si nemyslel, že sa aj celé roky po páde režimu budeme čvachtať v tomto bahne. A to je, domnievam sa, najťažšie dedičstvo reálneho socializmu, herpes, ktorý nikdy nevyženieme z tela: že nás obral o ilúzie. Ilúzie sú, pravdaže, na to, aby sa strácali, ale ten proces sa má odohrávať individuálne, u každého ináč a po svojom. Keď nám po chvíľkovom opojení spoločnou túžbou po dobre a ľudskej tvári režim nasadil hromadnú vytriezovacia kúru, zmenil sa národ ani nie na prízemného, ale na suterénneho realistu. Veriť v dobro už nešlo, lebo zoči-voči dobru by sme všetci vychádzali ako zlí a to by bolo neznesiteľné. A tak si celý národ dal naočkovať vieru v menšie zlo. Dobro je jasné, absolútne, o ňom sa nedá diskutovať; zato menšie zlo, o tom sa možno povieť, primeriavať jedno k druhému a vyberať si medzi nimi, ktoré nám najlepšie sadne. Slováci sa do menšieho zla jednoducho zamilovali. Keď sa musia rozhodovať, hneď sa po ňom obzerajú, a musel by v tom byť čert, aby nejaké nenašli. U nás nikdy nedochádza k zápasu dobra so zlom, vždy sa rujú len menšie zlá medzi sebou. Podľa toho vyzerajú aj naše víťazstvá.

• 116

(...) O koľkých chýrnych [knihách] sme mohli len snívať, na koľké sme v skorých ranných hodinách vyčkávali pred antikvariátmi, koľké z nich sme si v deň, keď dostávali tovar, museli odstáť v rade pred kníhkupectvami, a koľko ich tajne, úchytkom putovalo z ruky do ruky ako zakázaná droga! O túto túžbu, o túto nádej na nečakaný dúšok z prameňa sme prišli. Dnes je kníh viacej ako čitateľov, ležia vystavené na pultoch kníhkupectiev ako na švédskych stoloch a väčšina z nich tíško zosychá, lebo náhodní návštevníci si vyberajú len ľahké chuťovky.

• 116

Peter Konwitschny

- Najväčším nepriateľom života je sýtosť.

• 128

Boli sme, my Slováci, pridlho poddaní a poddanstvo sa nám usadilo v génoch ako olovo. Ako jednotlivci sme rôzni a aj reagujeme rôzne, ale ako národ máme jednu základnú stratégiu alebo možno pavlovovský reflex: vybabrať s vrchnosťou. To znamená, že v našom vedomí tu vždy bola, je a bude nejaká vrchnosť a že ju – so zaťatými zubami, s hundraním alebo pokorne sklonenou šíjou – ako takú aj uznávame. Otvorená vzbura by bola pre národ, ktorý vidí svoj najväčší výkon, svoj vklad do histórie v tom, že prežil, priveľmi riskantná – aj Jánošíka si iste tak obľúbil len preto, lebo sa má na koho vyhovoriť, že rebélia sa nevypláca. Zato pokútne, potajomky s panstvom vykývať... Keď sa dráb pozerá, zarezávame poctivo a bez reptania, no len čo sa obráti chrbtom, už potiahneme zopár šúľkov z poľa alebo nakladáme v lese oká, a tí najbojazlivejší aspoň zlomia porisko na panskej motyke. Hmotný prospech je vedľajší, ide o ten slasťný pocit. A keď Slováci začítia slobodu, hneď sa rozbehnú rabovať a páliť kaštiele – ani taký osvietený duch ako Janko Kráľ neprišiel na nič lepšie. Je to pekné a nie naše, tak prečo sa na tom nevyvíšiš? Alebo len chceme zanechať na múre sveta svoj podpis a ako analfabeti sa na iný nezmôžeme? Vidieť v slobode príležitosť vytvoriť niečo, o čom sme dovtedy márne snívali, premeniť nejakú dlho prechovávanú vidinu na skutočnosť nám ani nezíde na um – možno len neveríme, že sloboda vydrží tak dlho, a možno žiadnu takú vidinu nemáme. Ba jedna by sa azda predsa len našla: Na Allweg, električku pre tatranských turistov, sa v čase dubčekovského odmäku nadšene skladal celý národ. Aký národ, taká vidina. No sloboda ani tentoraz netrvala a aj táto jediná vidina sa spolu

s vyzbieranými peniazmi rozplynula bez stopy. Nik nenašiel odvahu opýtať sa vrchnosti kam. Niet sa čo diviť. Ešte i samostatnosť, ako priznal jeden z jej poprednejších vierožvestov, sme si vytrucovali – zvlášťne, no symbolické vyvrcholenie tisícročného boja, tá dievčina, čo s odutými gambami trucuje v kúte.

- 129

Keď sa Slovák ako jednotlivec ocitne v krajine, kde platia pravidlá, ľahko sa prispôsobí a neraz v tých podmienkach aj vynikne, ale doma ako príslušník národa potrebuje pravidlá len na to, aby mal čo porušovať. Čím viac ich beztriestne poruší, tým väčšmi stúpa jeho sebavedomie a aj hodnota v očiach spoločnosti.

- 130

Nahlodávanie poriadku v totalitných režimoch by sa mohlo považovať aj za záslužné – obrusovalo im zuby a oštievalo potomkinovskú fasádu –, z odstupu však zreteľne vidieť, že zároveň utvrdzovalo Slovákov v pokútnom obchádzaní pravidiel. Neskrýval sa za tým nijaký vyšší, vznešenejší cieľ, iba kujonstvo či osobný prospech. Dôsledky sa naplno prejavili po nastolení demokratických pomerov. Demokracia je Slovákom osožná ako bezzubému špáradlo. Zvolia si slobodne svoju vrchnosť a ešte než stihne nastoliť prvé pravidlá, už s ňou začnú vybabrať. Nerobia to ani veľmi pokútne, neraz sa svojou šikovnosťou aj verejne pochvália – veď máme slobodu a vybabravanie s pravidlami patrí k základným ľudským právam, nie? A čo je horšie, robia vlastne dobre, lebo tú vrchnosť tvoria tiež Slováci, ktorí uzákonenými pravidlami usilujú vybabrať so spoluobčanmi, aby o svojich skutkoch mohli hocikedy hrdo vyhlásiť, že možno nie sú celkom morálne, ale zákon nimi neprekročili. Pri vyslovených svinstvách nanajvýš pripustia, že sa pohybujú po hrane, a toto lozenie po hrane zákona – musí byť dosť hrubá, keď z nej ešte nikto nepadol – sa u nás stalo jednou z najrozkvitajúcejších oblastí podnikania. Takto Slováci, teraz už z vlastnej slobodnej vôle a vo vlastnom demokratickom štáte, veselo vybabrávajú sami so sebou, každý s každým a všetci navzájom. Môžeme sa čudovať, že žijeme nie vo vybranej, ale vo vybabranej spoločnosti?

- 130

Aldous Huxley

- Skúsenosť nie je to, čo sa nám stane, ale to, čo s tým urobíme.

- 132

(...) Pre demokratickú väčšinu národa je aj tak najlepším umelcom ten, koho najviac ukazujú v televízii.

- 132

(...) V ankete, kto je najväčší slovenský básnik, reprezentatívna vzorka čitateľov uviedla Pavla Országha Hviezdoslava. Je to presne ten básnik, ktorého okrem povinných úryvkov na hodinách slovenčiny nikto z nich zaručene nečítal, ale to na úprimnosti odpovedí nič nemení, lebo oni nečítali ani nijakého iného slovenského básnika – jednoducho, Hviezdoslava si pamätali najlepšie, lebo sa mu v škole venovalo najviac času.

- 133

Slováci sa k hodnotám a zásadám aj hlásia, ale s ich ctením a dodržiavaním vo verejnom živote sa neobťažujú – hodnoty sú hodnoty a život je život. O čo ľahšie by sa nám spolu nažívalo, keby sme sa jeden pred druhým pretvarovali, že sme zdvorilí a slušní, že v spoločenskom styku vulgárne nenadáваме a do autobusu sa neťaháme cez mŕtvoly, keby čašník či predavačka predstierali, že ich baví obsluhovať zákazníka, a úradník, že ho teší, keď môže žiadateľovi vyhovieť! Niektorí by si možno na plášť slušnosti zvykli a cítili by sa v ňom tak dobre, že by si ho ani nevyzliekali.

- 133

Robert Filliou

- Umenie je to, čo robí život zaujímavejším ako umenie.

- 134

Nie, z pokrytectva nik Slovákov obviňovať nemôže. Ani člen ústredného výboru ateistickej komunistickej

strany, ktorý sa po páde režimu národu pochválil, že v skryte svojej duše nikdy neprestal veriť v Boha, nebol pokrytcom, on len takto – veď je jedným z nás – vybabrával s vrchnosťou, čiže sám so sebou. Vrchnosť, ktorá vybabráva sama so sebou, to je svojráz a špecifikum, s ktorým sa inde ako na Slovensku asi nestretneme.

- 136

Dielo sú zvyčajne lepšie ako ich tvorcovia, ináč nestoja zaveľa.

- 136

(...) V skutočných dielach je [spisovateľ] len hovorcom nejakej vyššej moci, ktorú ani nepozná.

- 138

Slováci svojich spisovateľov, tých ozajstných, nikdy neuživil a neuživá a za komunizmu navyše každému, kto nemal riadne zamestnanie, hrozilo väzenie za príživníctvo. Tak sa aj moji generační druhovi museli uchýliť do rozličných civilných, neumeleckých povolání, kde postupne prišli nielen o hrebienok, ale aj o pestré pávie chvosty. Rodili sa im deti, potrebovali byty, niektorí aj autá či chalupy na vidieku; potrebovali tvorivé štipendiá, vyznamenania a tituly – ako povedal tuším Sándor Márai, bez peňazí je ťažké byť chudobný, nezávislý a pustovník. Ešte ťažšie je zachovať si neskalené, slobodné myslenie, keď ste úsekovým dôverníkom Revolučného odborového hnutia, členom Zväzu československo-sovietskeho priateľstva i podnikovej požiarnej hliadky a na Prvého mája vás poverujú nosením transparentu. A už takmer nemožné je uchrániť si čistú, nespútanú hravosť, ktorá je základom každej tvorby, ak sa pri písaní musíte ustavične obzerať za chrbát, kde mlčky, ale výhražne postáva cenzúra. Skúste potom uveriť, že ste výnimoční! Radi takú výnimočnosť vymeníte za misu šošovice, čo na tom, že je vychladnutá. Spisovateľ, ktorý sa musí pretĺkať životom pomocou rozličných trikov a figľov, môže poctivú, závažnú knihu napísať jedine o tom, ako a prečo si sám seba neváži.

- 142

(...) [Najväčší slovenský básnik Pavol Országh Hviezdoslav] si stvoril iný, vlastný jazyk. Vlastných čitateľov si nestvoril.

- 151

Aldous Huxley

- Skúsenosť (...) nie je to, čo sa nám stane, ale to, čo z toho urobíme.

- 151

(...) Jediná moja tragédia vlastne je, že nijakú svoju tragédiu nemám.